

50 éves a komlói természettudományos muzeológia 1954–2004

FAZEKAS IMRE

A komlói vidék természettudományos életének alakulásában az 1953–54-es évek mérföldkőnek számítanak. Ekkor lépett színtérre KUTNYÁNSZKY József, aki a háború utáni Komló utolsó főjegyzője volt. A szénbányák eldugott irodájába száműzött, „osztályidegen”, konzervatív európai gondolkodású közigazgatási tisztviselő, majd átképzett bányatechnikus és műszaki tanár, döbbenet tapasztalta a település gyors átépítése során a múlt természeti, épített és kulturális örökségének eltűnését, megsemmisülését.

Az utolsó pillanatban látta meg, hogy az értékek megmentése csak egy múzeum segítségével lehetséges. Baranyai és budapesti muzeológusokkal konzultálva, igen rövid szervezési és jogi előkészületek után, az illetékes minisztérium 1954. március 1-jével “Komlói Múzeum” névre kiadta a működési engedélyt, és az új közgyűjtemény vezetésével KUTNYÁNSZKY Józsefet bízták meg. A múzeum vezetője igen helyesen ismerte fel az új múzeum gyűjtőkörét, amikor annak fő kutatási területét az évmilliók természeti értékekben gazdag tájon az ásványok, a kőzetek, az ősmaradványok és a bányászati emlékek gyűjtésében és megőrzésében jelölte meg (FAZEKAS 1996).

A Komlói Múzeum első hivatalos helyiségeit csak 1955-ben vehette át a későbbi Zrínyi Művelődési Ház épületében, amelyet eredetileg lakóháznak építettek. Még abban az évben megnyílt az 50 tárlóból álló, első állandó kiállítás, amely 20 éven át volt látogatható.

1. ábra. Kutnyánszky József (balra) tárlatvezetést tart a múzeum első állandó kiállításában

A Komlói Múzeum, a Baranya megyei múzeumi szervezet részeként, igen alacsony költségvetéssel, szinte KUTNYÁNSZKY József „lelkessedéséből”, szorgos gyűjtéseiből és kisebb adományokból építgette gyűjteményeit.

Folia Comloensis 13: 109-113 (2004)

A múzeumalapító KUTNYÁNSZKY József 1974. december 31-ig állt a közgyűjtemény élén, amikor a megyei múzeum igazgatósága, elfogadható indokok nélkül, etikailag is kifogásolható körülmények között, állásából felmentette. További 18 évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy az első szabadon megválasztott komlói önkormányzat elismerje KUTNYÁNSZKY József múzeumi és közigazgatási munkásságát. 1992-ben “Komló város díszpolgára” címmel tüntették ki.

20 éves muzeológusi munkássága alatt a komlói gyűjteményt az ország egyik legjelentősebb ásvány-, kőzettani és helytörténeti kollekciónak fejlesztette. Sajnos, a város akkori vezetői, politikai és társadalmi szervezetei – de legfőképpen a komlói műszaki, természettudományos értelmisége – nem ismerték fel egy tájmúzeum adta tudományos, kulturális és közművelődési lehetőségeket. A múzeum nem tudott magának olyan országos szakmai kapcsolatrendszert kialakítani, amely a korábbi fejlődést segíthette volna.

A múzeum első állandó kiállítását követő évben, 1956-ban, egy új, a természettudományos kutatásokra szakosodott intézmény, a földtani, őslénytani laboratórium alapjainak lerakása kezdődött meg Komlón, amelyet a Mecsekben gyorsan fellendülő szénkutatások indukáltak. Ekkor még senki sem gondolt arra, hogy az itt elindított gyűjtő és feldolgozó munka a 20. század végén a városi múzeum természettudományi gyűjteményének meghatározó kollekciónak lesz. A laboratórium 1993-ig működött.

2. ábra. Sütőné Szentai Mária (balra) és Bóna József (jobbra) – a laboratórium régi munkatársai – szakmai megbeszélést tartanak a múzeumban, 2004 márciusában

Felszámolása után a geológiai és őslénytani gyűjtemény, valamint a több ezer kötetes tudományos szakkönyvtár, teljes egészében a Komlói Természettudományi Gyűjteménybe került. Itt folytatta tovább tudományos kutatásait, a laboratórium egykori munkatársa, SÜTŐNÉ SZENTAI Mária mikropaleontológus (2. ábra), a dinoflagelláták európai hírű specialistája. Néhány évig a gyűjteményben dolgozott Soós Józsefné, a jószemű és kiválóan rajzoló, terepi geológus is. Az Ő nevéhez fűződik számtalan mecseki térkép megrajzolása, valamint a természettudományi gyűjtemény geológiai gyűjtemények tudományos alapú rendezése.

1974-ben került a Komlói Múzeumba FAZEKAS Imre biológus tanár, aki a megyei múzeum megbízásából kezdte meg az állattani gyűjtemény kialakítását. Feladata a Baranyai-Hegyhát, a Kelet-Mecsek és a Völgység, addig szinte feltáratlan állatvilágának faunisztikai, ökológiai, állatföldrajzi és természetvédelmi kutatása lett, különös tekintettel a bányatárségekre és a természetvédelmi területekre. Olyan neves elődök munkáját kellett folytatni, mint GEBHARDT Antal pécsi zoológus, MÓCZÁR László későbbi szegedi professzor, és BALOGH Imre főiskolai docens (Pécs), akik már az 1950-es évektől kezdődően vizsgálatokat végeztek a térségben.

Az 1980-as évek új fejezetet nyitottak a komlói természettudományos muzeológiában. 1984-ben megjelent a “Keleti-Mecsek és Komló élővilága” című természetvédelmi ismeretterjesztő könyv jelen sorok írójának tollából (FAZEKAS 1984), s megnyílt a vidék természetvilágát először komplex módon bemutató első állandó kiállítás a Mára-várában. Még ugyanabban az évben kikerült a nyomdából, Komló első tudományos jellegű periodikája, a Folia Comloensis (Komlói Közlemények), amelyet az óta további kötetek és egy supplementum

Folia Comloensis 13: 109-113 (2004)

követett. Cserekapcsolatban állunk sok hazai és európai múzeummal, egyetemmel és főiskolával.

3. ábra. FAZEKAS Imre mikroszkópi vizsgálatokat végez (balra).
Részlet a múzeum lepkegyűjteményéből (jobbra)

Az 1980-as évek végén, az országos múzeumi szakfelügyelet, nem látta biztosítottnak, a megyei múzeum szervezetén belül, a komlói geológiai, őslénytani és állattani gyűjtemények megőrzésének és szakmai további fejlesztésének lehetőségét. A város akkori vezetésével együtt – igen előre látó módon – úgy döntöttek, hogy egy természettudományokra szakosodott, önkormányzati muzeális közgyűjteményt kell létrehozni. A Művelődésügyi és Köznevelési Minisztérium 1990-ben a “Komlói Természettudományi Gyűjtemény”-t, új múzeumi egységként, működési engedéllyel látta el, amely a rendszerváltáskor éppen megüresedett volt pártházban meg is kezdte működését. A gyűjtemény vezetésével FAZEKAS Imrét bízták meg. Akkor ez volt a város egyetlen saját tulajdonban levő múzeumi közgyűjteménye (FAZEKAS 1996). A helytörténeti szakgyűjtemény csak évekkel később vált ki a megyei múzeumi szervezeten belül, s Városi Helytörténeti Múzeum néven lett Komló második önkormányzati közgyűjteményi egysége. Itt őrzik KUTNYÁNSZKY József ásványait, kőzeteit és ősmaradványait.

A Komlói Természettudományi Gyűjtemény 1990 és 2004 között jelentős szakmai fejlődésen és gyarapodáson ment át. Geológiai, őslénytani és állattani gyűjteményeiben közel fél millió tárgyat őriznek. A vidéki muzeális közgyűjtemények közül Komlón található a legnagyobb mikropaleontológiai és mikrolepidopterológiai gyűjtemény, sok holo- és patypussal. Napjainkra, a természettudományi gyűjtemény, a komlói kistérség (19 település) muzeológiai központja lett. Itt szervezzük, s innen irányítjuk a térség természeti örökségének feltárását. Kutatási tervek alapján végezzük a földtani, őslénytani, növény- és állattani vizsgálatokat. Részt veszünk az önkormányzatok, a nemzeti park természet- környezetvédelmi munkájában, annak szakmai, tervezési előkészületeiben. 1996-ban „A Mecsek természetvilága” címmel új állandó kiállítás nyitottunk, ahol rendszeres tárlatvezetések, tematikus múzeumi órákon fogadjuk a város és más települések diákjait, múzeumlátogatóit.

Az évek során szakmai, muzeológia kapcsolatot alakítottunk ki a hazai természettudományi közgyűjteményekkel (Gyöngyös, Kaposvár, Zirc stb.), ugyanakkor jelentős és intenzív kapcsolatban állunk számos vezető európai múzeummal is (Bécs, München, Berlin, Bonn, Hága, Basel, Luzern, Lyon, Krakó, Udine, stb.).

Folia Comloensis 13: 109-113 (2004)

4. ábra. Képek a természettudományi gyűjtemény életéből: (a) a múzeum főbejárata a Városház téren, (b) részlet a föld- és őslénytani kiállításból, (c) az 1956-ban megtalált komlói mamut maradványai, (d) az őslénytani és a rovargyűjtemény mellett jelentős a madár kollekciónak is, (e) francia kutatók tanulmányozzák a micropaleontológiai anyagot (középen prof. J-P. Suc Lyonból), (f) a múzeum rovargyűjtő talajcsapdájának telepítésében segítkezik Bodó János [balra] (Duna-Dráva Nemzeti Park) és Loksa István [jobbra] (D-Düsseldorf, Löbbecke Museum)

Folia Comloensis 13: 109-113 (2004)

A Komlón folyó természettudományos szakmai munka nemzetközi elismeréseként, angol (B. Goater) és holland (R. Shouten) kutatók felkérték FAZEKAS Imrét, hogy vegyen részt a “Microlepidoptera of Europe” című könyvsorozat munkálataiban. SÜTÖNÉ Szentai Mária a pannon dinoflagelláták vizsgálatával bekapcsolódott a Jean-Pierre SUC (F-Lyon) professzor által vezetett európai projektbe.

Megkezdjük egy mecseki könyvtrilógia írását ill. a kötetek előkészítését: (1) A Mecsek állatvilága, (2) A Mecsek flórája és vegetációja, (3) A Mecsek földtana és ősmaradványai. Az első kötet megjelenését 2005-ben tervezzük. Az előbbi köteteken kívül szintén a múzeumban

5. ábra. Könyvsorozat a természeti örökségről. 2004. évtől kezdődően folyamatosan készülnek a geológiai, őslénytani, növény- és állattani értékeket bemutató kötetek.

Irodalom

- FAZEKAS I. (1984): A Keleti-Mecsek és Komló élővilága. – Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, Budapest, pp. 87. + Színes képmelléklet.
- FAZEKAS I. (1996): Természettudományi gyűjtemény Komlón. In Kassai M. (szerk.): Baranya megye 100 éve a műszaki- és természettudományos folyamatok tükrében, 1896–1996. – Pécs, Baranya megyei MTESZ Elnökség, p. 127–133.
- Soós J.-né (1996): Volt egyszer egy... Országos Földtani Kutató-fürő Vállalat (OFKfV) komlói üzemegysége. In Kassai M. (szerk.): Baranya megye 100 éve a műszaki- és természettudományos folyamatok tükrében, 1896–1996. – Pécs, Baranya megyei MTESZ Elnökség, p. 181–184.

Fazekas Imre